

**JMG – INSTITUTIONEN FÖR
JOURNALISTIK, MEDIER OCH
KOMMUNIKATION**

EN BILD UPPRÖR FLER ÄN TUSEN ORD

En kvantitativ studie av satirteckningens roll i
svensk dagspress

David Högberg & Nils Sjölund

Uppsats/Examensarbete:	15 hp MK1500, Examenskurs i medie- och kommunikationsvetenskap. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), Göteborgs Universitet.
Program och/eller kurs:	
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht 2016
Handledare:	Orla Vigsø
Kursansvarig:	Malin Sveningsson

Abstract

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
MK1500, Examenskurs i medie- och kommunikationsvetenskap. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), Göteborgs Universitet.
Program och/eller kurs:
Nivå: Grundnivå
Termin/år: Ht 2016
Handledare: Orla Vigsø
Kursansvarig: Malin Sveningsson
Sidantal: 39
Antal ord: 10771
Nyckelord: satir, satirteckning, karikatyr, yttrandefrihet

Syfte: Att undersöka om och hur publiceringen av satirteckningar i svensk dagspress förändrats under 2000-talet?

Teori: Dagordningsteori; Gestaltningsteori; Det resursbaserade perspektivet (RBV); Mediekonvergens

Metod: Kvantitativ innehållsanalys

Material: Studien undersöker 159 stycken satirteckningar publicerade i Aftonbladet, Dagens Nyheter, Göteborgs-Posten och Svenska Dagbladet, under september månad 2004 och 2016.

Resultat: Publikationsfrekvensen av satirteckningar i svensk dagspress har minskat signifikant, från 116 stycken 2004 till 43 stycken 2016. Ämnesområdena för satirteckningarna har gått från övervägande politiska till allmänna, vardagliga. Teckningarna har förskjutits från att förr oftast varit integrerade på ledarsidor, för att idag i större mån publiceras isolerade på debattsidor eller som bildinsändare.

Executive summary

This study aims to examine if and how the publishing of political cartoons in Swedish newspapers have changed during the 2000s. The newspapers which are the subject for investigation in this study are Aftonbladet, Dagens Nyheter, Göteborgs-Posten and Svenska Dagbladet.

In 2004, Danish newspaper Jyllands-Posten published a series of political cartoons allegedly depicting the prophet Muhammed. This started a heated debate, and the newspaper were called racist and insensitive. In 2015, the editorial offices of French satirical magazine “Charlie Hebdo”, was the victim of a terrorist attack. Yet again, political cartoons were debated and criticized.

On one hand political cartoons is seen as an important part in a democracy for enabling the people to express their opinions. On the other hand, it is by some seen as an unnecessary form of provocation which can be the basis for societal conflicts. Even though these events took place abroad, it spurred a debate in Sweden as well. Because of this, we think it is important to study how the use of political cartoons in Swedish newspapers has evolved in the twenty-first century.

The study is based on agenda-setting theory and framing theory, studies connecting political cartoons to the agenda setting effect, as well as the resource based view (RBV) and media convergence theory. The agenda-setting theory explains how the media set the agenda for the general public (the agenda being what topics is considered important). According to framing theory, the media also influence how these topics are perceived. Studies have shown that political cartoons in newspapers plays an important role in setting the agenda, through broad and continuous exposure of the topics of satire. RBV is a theory that studies media organizations from an economical perspective, and suggests that economical factors impacts the organization’s choices regarding what content is published in their news outlets. Media convergence theory says that content, technology and ownership in the media industry is converging, becoming more and more integrated and unidirectional.

To answer the overall purpose of this study, we try to answer three research questions. The first research question relates to matters of frequency. How often are political cartoons published in Swedish newspapers, and how does the distribution between the domestic newspapers look? The frequency is a measure of the degree to which political cartoons is used by Swedish newsrooms today. If the frequency has changed it provides a measure of in what degree Swedish newspapers are using political cartoons as a tool to create opinion, or influence the public debate.

The second research question deals with the topics for political cartoons. The studies topics consists of domestic politics, international politics, religion and everyday phenomena, to name a few. How does the topics for political cartoons vary between the different newspapers,

and have the topics for political cartoons changed during the 2000s?

Studying the development of what topics are targeted in political cartoons helps the study to measure what kind of issues Swedish newspapers highlights and criticizes in political cartoons.

The third and final research question concerns whether the political cartoons are integrated into the editorial content or not. This matter helps the study to outline how newspapers use political cartoons to influence public debate, and if there have been any changes in the way textual and pictorial elements interact.

To answer the research questions, a quantitative content analysis is used. The study sample is political cartoons in four Swedish newspapers, during the month of September 2004, and September of 2016.

Political cartoons have seen a significant decrease in publication frequency in Swedish newspapers since 2004. The cartoons no longer comment on political topics as regularly as before, instead focusing more on everyday topics. The study shows that political cartoons no longer has the natural place on the editorial page it seemed to have just twelve years ago. Today the cartoons are published on debate pages, or as letters to the editor and are isolated rather than integrated in the textual content of the newspapers.

Swedish newspapers are relying less and less on political cartoons as a means of creating public opinion. Furthermore, the simplifying and concentrating effect that political satire has been shown to have on public debate is on the decline.

The publishing of political cartoons in Swedish newspapers seems to have been impacted by the increased media convergence and newspapers' declining economical situation, where newspaper companies have been forced to concentrate their organizations and where new technologies and platforms has enabled new forms and expressions.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
2. Bakgrund	8
2.1. Satir och satirteckning	8
2.1.1. Satir	8
2.1.2. Satirteckning	8
2.1.3. Satirteckningens grepp – Karikatyr	9
2.1.4. Satirteckningens grepp – Metafor	9
2.2. Opinionspåverkan i media	10
2.3. Dagspressens ekonomiska situation	11
3. Tidigare forskning	12
4. Teori	15
4.1. Dagordningsteori	15
4.1.1. Gestaltningsteori	15
4.1.2. Satirteckning och dagordningsteori	16
4.2. Dagspressens ekonomiska förutsättningar	16
4.2.1. Det resursbaserade perspektivet	17
4.3. Mediekonvergens	17
4.4. Syfte och frågeställningar	18
5. Metod	19
5.1. Kvantitativ innehållsanalys	19
5.2. Kritik mot kvantitativ innehållsanalys	19
5.3. Urval och population	20
5.4. Tidsurval	21
5.5. Operationalisering	21
5.6. Kodbok	21
5.6.1. Del i tidning	22
5.6.2. Ämnesområde	22
5.7. Reliabilitet och validitet	22
6. Resultat	24
6.1. Hur har satirteckningens publikationsfrekvens förändrats?	24
6.2. Hur har satirteckningarnas ämnesområden förändrats?	26
6.3. Hur har satirens integrering i det redaktionella innehållet förändrats?	27

7. Diskussion.....	30
7.1. Minskad frekvens av satirteckningar.....	30
7.2. Mindre politik, mer vardag.....	31
7.3. Avsaknaden av satirteckningar med religiöst tema.....	32
7.4. Integration	32
7.5. Sammanfattningsvis	33
7.6. Framtida forskning	34
Referenser	35
Bilaga 1	38

1. Inledning

I September 2005 publicerade den danska tidningen Jyllands-Posten tolv satirteckningar med den islamiske profeten Muhammed som motiv. I satirteckningarna kopplades Muhammed till terrorism, våld och kvinnoförtryck. Publiceringen av dessa satirteckningar väckte höga protester från olika muslimska grupper, som ansåg att teckningarna var rasistiska och kränkande. Jyllands-Posten menade att de var ett uttryck för press- och yttrandefrihet (Muhammedbilderna i Jyllands-Posten, 2016, 7 mars). Elva år senare, den tolfte januari 2015, utsattes den franska satirtidningen Charlie Hebdos redaktion i Paris för ett terrorattentat där tolv människor dödades, bland andra fem satirtecknare. Anledningen till attentatet tros vara att tidningen publicerat satirteckningar som gjort narr av islam, och tidningen har tidigare, precis som Jyllands-Posten, avbildat Muhammed i satirteckningar (Attentatet mot Charlie Hebdo, 2016, 19 augusti).

Mot bakgrund av dessa händelser har satirteckningar diskuterats flitigt under 2000-talet. Tidningarna själva, och de som sympatiserar med dem, menar att satirteckningen är ett viktigt uttryck för press- och yttrandefrihet, och Charlie Hebdo planerar trots attentatet att utöka sin verksamhet och öppna en ny redaktion i Tyskland under december 2016 (AFP, 2016, 23:e november). Det finns också de som tycker att satirteckningar går för långt och att det är en form av onödig provokation. Detta var speciellt tydligt efter attentatet mot Charlie Hebdo, då redaktioner uttryckte att de inte vill "provocera i onödan" (Nordström, 2015, 10:e januari). Diskussionen om satirteckningens vara eller icke vara i Sverige må ha varit lugnare än i de länder där händelserna ägde rum, men debatten kring satirteckning har pågått även här. Denna debatt kan exemplifieras genom att Sveriges Radio den 28:e november 2016, angående satirteckningar skrev att var tredje politiker i Skara tyckte att det borde vara förbjudet att publicera satirteckningar som kan uppfattas som kränkande, medan andra tyckte att det är farligt att inskränka tryckfriheten som ses som en grundbult i vårt demokratiska samhälle (Lillieström, 2016, 28:e November).

Niklas Cserhalmi och Carina Milde (2016, 9:e maj) skriver i en debattartikel på Journalisten.se om satirteckningens tradition och funktion, kopplat till svensk tryckfrihetsförordning och offentlighetsprincip. Satirteckningen och dess möjligheter till att uttrycka åsikter, kritisera makthavare och bjuda in till samhällsdebatt har setts som viktiga funktioner för press- och yttrandefriheten i demokratin där var samhällsmedborgare skall ges chansen att vara delaktiga (Cserhalmi & Milde, 2016, 9:e maj). Satirteckningen är ett medium som genom humor och moraliska ställningstaganden lyfter och kritiserar aktuella skeenden. Det finns en lång tradition av satirteckningar som del av nyhetsutbudet, och redaktioner världen över har traditionellt haft satirtecknare knutna till sig. Förra året avskedades Sveriges sista fast anställde satirtecknare, vilket innebär att de står utanför redaktionerna, och inte längre är en del av det dagliga samtalet på dem (ibid). Enligt Cserhalmi och Milde anställs

satirtecknarna istället på frilansbasis. De talar också om att satirteckningar förekommer allt mer sällan i svensk dagspress idag (ibid).

Om man får tro källorna ovan, fyller satiren en viktig funktion för tryck- och pressfrihet i ett demokratiskt samhälle. Samhällsdebatten berikas av satirens humoristiska kritik, och är ett verktyg både för att illustrera aktuella fenomen och händelser, och för att spegla attityder och åsikter i samhället. Vad händer med satirteckningen i Sverige när den utsätts för en omvälvande debatt, när tecknarna sagts upp från redaktionerna, och dagspressen ställs inför nya utmaningar och ny konkurrens i takt med den digitalisering vi upplever idag?

Med tanke på att satirteckningar redan vid en första anblick syns mindre och mindre i Sveriges tidningar idag, är det ur ett samhällsperspektiv intressant att undersöka hur denna förändring ser ut. Om satirteckningar verkligen befinner sig i en nedåtgående trend, innebär detta att en ikonisk del av svensk presstradition är på väg bort. För att förstå sig på varför detta sker, behövs denna trend först beskrivas.

Forskningen på satirteckning beskrevs 1969 som bristande, speciellt när det kommer till kartläggningar av satirtradition, samt eventuella skillnader mellan dessa (Coupe, 1969:79). Utan kartläggningar av traditionen är det såklart svårt att jämföra skillnaden mellan olika länder. Forskningen kring satirteckning befinner sig enligt W. A. Coupe i ett "märkligt ingenmansland", där flera discipliner möts (ibid). Än idag verkar forskningsfältet vara tämligen skralt. Den forskning som finns på ämnet satirteckning idag är ofta fokuserad på tolkningen av satiren, genom utförande av multimodal bildanalys (Fernando, T.A., 2013; Bounegru, L. & Forceville, C., 2011). Vidare är de studier som utförts ofta fallstudier av ett lands satirteckningar i anknytning till en specifik händelse, exempelvis ett val eller en skandal. Detta gör det svårt att dra slutsatser kring ett lands satirtradition, då satirteckning i direkt anslutning till specifika händelser med stor sannolikhet avviker från det normala, när det kommer till exempelvis vad som satireras och hur många satirteckningar som publiceras.

2. Bakgrund

I följande kapitel presenteras bakgrund för studien. Studien fokuserar på satirteckningar i svensk dagspress. Därav vill vi förtydliga de begrepp som studeras. Inledningsvis går vi igenom vad satir och satirteckning är. Vi beskriver sedan mediernas opinionspåverkan och den svenska dagspressens ekonomiska situation.

2.1. Satir och satirteckning

2.1.1. Satir

Satir är en gammal tradition. Den har genom historien använts för att angripa alla möjliga sorter av institutionell och personlig makt. Några tidiga exempel på politisk satir som tas upp av Johansen är Aesops Fabler i antikens Grekland och bibelns gamla testamente. Det finns exempel på tryckt satir från alla världens hörn (Johansen, 2007). Ursprungligen var tryckta bilder och texter det vanligaste medierna för distribution av politisk satir, men idag är politisk satir vanliga i såväl serier och dikter som i TV, filmer, på webben och i ståuppkomik (Johansen 2007; Street, 2011:81).

I nyheter idag behandlas enligt forskaren John Street politiker med respekt. Även om dessa politiker ifrågasätts och ställs till svars för eventuella snedsteg, och utsätts för noggrann granskning, ses de som legitima politiska aktörer som ska respekteras (Street, 2011:81). Inom politisk satir finns inte samma spärrar. Där förlöjligas politiker snarare, och framställs bland annat som dumma, självcentrerade och ytliga (ibid).

John Street (2011:82) beskriver satir som att genom konst ta en moralisk ståndpunkt och förlöjliga någon eller någonting i ett försök att övertyga läsare om att så är fallet. Johansen definierar satir på ungefär samma sätt: att genom humor medvetet attackera en måltavla för att uppnå en agenda (2007). Forskarna Berglund och Ljuslinder anser att *”det som ger satiren dess särprägel är ambitionen om verbal, litterär eller symbolisk förmedlad aggression påpeka att någonting i samhällsordningen gått snett”* (1999:21).

2.1.2. Satirteckning

Vad är det som utmärker satirteckningen från annan typ av satir? Forskare på området satirteckning har lite olika sätt att se på vad som utmärker en satirteckning, även om dessa beskrivningar till synes beskriver samma saker. För att en satirteckning ska fungera enligt forskarna Bal, Pitt, Berthon och DesAutels att den ska uppfylla tre krav: Sympathy, Gap, och Differentiation. Dessa tre krav kan ungefärligt översättas till sympati, mellanrum, och nyansering (Bal, Pitt, Berthon & DesAutels, 2009:232)

Det första kravet, Sympathy, handlar om att för att en satirteckning ska fungera behöver vi ha sympati för objektet i satiren. För att vi ska kunna förstå satiren behöver vi som åskådare kunna identifiera och relatera till satirens måltavla.

Det andra kravet, som kallas "Gap", kan beskrivas som en skillnad eller diskrepans mellan satirteckningen och verkligheten, genom att exempelvis visa hur måltavlan för satiren gör något denne kan tänkas utföra, men som tydligt är en fabrikation.

Det sista och tredje kravet är att satiren ska vara nyanserande. Nyanseringen kan ske på två plan, fysiskt och ideologiskt. Fysisk nyansering kan bestå av karikatyrisering av fysiska drag, färdigheter, form eller storlek. Den ideologiska nyanseringen består av karikatyrisering av intellekt, ideal, värderingar och övertygelser (ibid).

Satirteckningar är alltså framgångsrika om de genom överdrift nyanserar fysiska eller ideologiska drag, och genom denna överdrift också förstärker skillnaden mellan bild och verklighet hos ett objekt det finns sympati för (Bal et al., 2009).

2.1.3. Satirteckningens grepp – Karikatyr

Karikatyren är ett vanligt uttryckssätt i satirteckningar. En karikatyr är bilder av människor, grupper av människor. Det kan också bestå av symboliska representationer av exempelvis en nation, ett politiskt parti eller en socialt fenomen (Streicher, 1967:431). Det finns inslag av karikatyren i serietidningar, seriestrippar och i animerad film. Uttrycket karikatyr har använts för att indikera en överdriven representation av de mest utmärkande dragen hos en person eller ett ting. I teckningar och bilder har detta ofta avsett groteska eller förlöjligande avbildningar av mänskliga laster och deras karakteristiska egenskaper. Karikatyren är en äldre konstform än satirteckningen. Karikatyr är en del av satirteckningen, men satirteckningen är inte nödvändigtvis en del av karikatyr. Karikatyren förlöjligar eller överdriver egenskaper och utseenden, medan satiren ämnar kommentera, politiska, sociala eller religiösa fenomen (Coupe, 1969:85; Streicher 1967:431).

2.1.4. Satirteckningens grepp – Metafor

Inom satirteckningar är det också vanligt att man använder sig av retoriska troper, vilket är ord eller uttryck som används i en annan betydelse än den ursprungliga. En av de vanligaste troperna är metaforen, vilket är en trop som baseras på likhet. Metaforen kan vara användbar för att beskriva något svårt med enklare termer, väcka en viss känsla eller för att vara pedagogisk. Metaforen bygger på ett likhetsförhållande, men till skillnad från en liknelse så innehåller inte metaforen något jämförelseled. Den kan med fördel användas för att beskriva något komplicerat med enklare termer, för att väcka en viss känsla eller för att vara pedagogisk (Grinde, 2008:256-257).

Bounegru & Forceville definierar en metafor genom att (1) en relation skapas mellan två fenomen som tillhör olika kategorier, (2) där en av fenomenen skall förstås som en måltavla

och den andra som en källa, och (3) åtminstone ett särdrag som associeras med källan blir applicerad på måltavlan (Bounegru & Forceville, 2011:213). En metafor skulle exempelvis kunna : “Kärlek är som ett slagfält”. Där “kärlek” är måltavlan och “slagfältet” är källan. Särdragen relaterade till krig blir alltså applicerade på kärlek. Metaforen går alltså att använda på många olika sätt, både i bild och med flera modaliteter samtidigt. Modalitet beskrivs i Bounegru och Forcevilles artikel som en socialt formad och kulturellt given resurs för att skapa mening. Olika modaliteter såsom bild, skrift, layout, gestikulering, tal, rörliga bilder och musik är några exempel på olika modaliteter som kan användas simultant och som interagerar med varandra i representationer och i kommunikation (ibid:212).

2.2. Opinionspåverkan i media

Forskningen om massmediernas effekter har genom historien genomgått en rad förändringar. Under 1900-talet har uppfattningen om massmedierna gått från att medierna är allsmäktiga – till att de är maktlösa – för att slutligen landa däremellan. Medier anses alltså i dagens forskning varken vara maktlösa eller allsmäktiga, utan kan beskrivas som mäktiga (Strömbäck, 2009:84-90).

Hur mottaglig en publik är för politisk information i media beror enligt Kent Asp (1986:200) på främst fem faktorer. Dessa är omgivning, bedömning, resurser, inställning, och engagemang. Ju fler av dessa resurser en individ innehar, desto större mottaglighet har den för budskapet (Ibid:200).

De första två faktorerna handlar om huruvida budskapet stämmer överens med din *omgivnings* syn på verkligheten, och om din *bedömning* av mediet. Är din omgivning intresserad av det den politiska sakfrågan, och uppfattar mediet som trovärdigt, är chanserna större att du tar till dig informationen (Ibid:199). De *kognitiva resurser* som gör att publiken i större utsträckning tar till sig kunskap ur ett politiskt budskap handlar om yrke, utbildning, ålder, kön (socialisationsresurser), och fysiska resurser. Om du är äldre, högutbildad och arbetar inom ett kognitivt krävande arbete så är du således mottagligare för denna typ av information (Ibid: 194).

De senare två faktorerna som spelar in handlar om publikens *inställning* och dess grad av *engagemang*. Om läsaren är intresserad av det politiska ämnet, och dessutom är engagerad i frågan sedan tidigare, är den mer mottaglig för kunskapen i informationen (Ibid:199).

Vidare benämner Asp att *graden av exponering*, samt om informationen är *fri från värderingar*, är av betydelse för mottagligheten. Hur ofta medierna exponeras för läsaren, och i vilken mängd, har en positiv relation till publikens mottaglighet (Ibid:198). Om informationen är fri från värderingar har den större kunskapseffekter på publiken (Ibid:189).

En av teorierna som idag ofta används för att förklara massmediernas effekt är dagordningsteorin. Teorin formulerades under slutet av 60-talet av Maxwell McCombs och Donald Shaw. Deras utgångspunkt var frågan om vad det är som styr vilka frågor som människor i samhället tycker är viktiga, och teorin presenterades i tidsskriftartikeln "The Agenda-setting Function of Mass Media", utgiven 1972. Historiskt sett var teorin central i skiftet från synen på medierna från maktlösa till maktfulla (Strömbäck, 2009:102-103).

Dagordningsteorin går ut på att de samhällsfrågor som tas upp av, och ges stor plats i nyhetsmedier också blir stora frågor för dess publik. Genom att välja vilka ämnen som behandlas kan medierna alltså forma samhällsdebatten (McCombs, 2004). Denna dagordningseffekt är dock inte absolut, utan beroende av ett antal påverkande faktorer, som till exempel mediernas trovärdighet, medietyp och hur stor uppmärksamhet en fråga ges. Mediernas makt över dagordningen varierar alltså beroende på hur väl dessa faktorer uppfylls (Strömbäck, 2009:102-111). Studier på området visar dock på att makten över allmänhetens dagordning till stor del ligger hos medierna, på grund av att medborgare har ett stort behov av orientering i frågor som inte ligger dem nära till hands (ibid).

Sammanfattningsvis visar forskningen att ha medierna en tydlig inverkan på samhällsdebatten, men denna inverkan är inte absolut. Det finns faktorer både hos medierna själva och deras läsare som påverkar i vilken grad opinionen påverkas av mediernas innehåll.

2.3. Dagspressens ekonomiska situation

Den svenska dagspressens ekonomiska resultat har minskat stadigt sedan 1989. I en rapport över dagspressens ekonomi 2013, från Presstödsnämnden står att läsa att 2013 var det, sett till tidningsföretagens lönsamhet, sämsta året för svensk dagspress under myndighetens 38 år av mätningar (Presstödsnämnden, 2014). Denna nedåtgående trend beror enligt myndigheten på fallande intäkter från annonsmarknaden i dagstidningar (Presstödsnämnden, 2012).

De digitala tidningarnas frammarsch i samhället sågs med stor optimism i början av 2000-talet, och det gjordes stora investeringar i internetbaserade plattformar. Det visade sig dock att det var svårt att få avkastning på denna investering, dels då för att konsumenternas efterfrågan inte var lika stor som tidigare och att konkurrensen om annonsörer var hård (Nygren & Wadbring, 2013:17; Presstödsnämnden, 2012:42-43).

De tryckta dagstidningarna har under 2000-talet också lidit av minskningar i både antal läsare och antal prenumeranter, vilket tillsammans med den tryckta dagliga gratistidningen intåg har bidragit till att göra deras ekonomi än mer ansträngd. (Findahl, 2013:85; Hadenius, Weibull & Wadbring, 2011:81)

3. Tidigare forskning

Det finns i nuläget inte mycket att finna när det kommer till kvantitativa studier av svensk satirteckning i modern tid. En kandidatuppsats skriven av Emma Ekström (2016) undersöker den svenska satirteckningens plats i svenska dagstidningar 2016. I denna studie nyttjas en triangulering av kvalitativ och kvantitativ analys, men den gör ingen jämförande ansats att beskriva satirteckningens förändring och utveckling över tid. Studiens kvantitativa undersökning visar att satirteckningen idag inte används som komplement till traditionell nyhetsrapportering, utan i princip uteslutande används som kommentar till ledare eller debattartiklar. Studiens resultat visar också att satiren i de undersökta tidningarna i huvudsak utgörs av politisk satir och satir som behandlar allmänna teman (Ekström, E, 2016).

Martin Åberg har i sin studie från 2006 tittat närmare på hur svenska ledare har målats upp i medier under 1900-talet. Detta har om hur svenska ledare studerat hur politiker illustrerats. Detta gjordes bland annat genom att analysera TV-programmen Parlamentet och Snacka om Nyheter, men också Grönköpings Veckoblad vilket är en humoristisk tidning (Åberg, 2006). I undersökningen kommer han fram till att satiren mot slutet av nittonhundratalet tenderar att bli allt mer okontroversiell och maktlös, jämfört med vid århundradets start.

Vad som inte utforskats är hur satirteckningens utveckling fortsatt i 2000-talets Sverige. Jyllands-Postens publikation av de så kallade muhammedbilderna 2004, och attentatet mot Charlie Hebdo 2016 gav upphov till diskussioner om satirteckningens vara eller icke vara, både nationellt och internationellt. Även här i Sverige skapade dessa händelser upphov till en diskussion om satirteckningarnas användning i dagspress. Detta gör att det är intressant att se närmare på om det går att se en utveckling av publiceringen av satirteckningar i svenska dagstidningar sedan 2000-talets start, innan någon av ovan nämnda händelser ägt rum. En beskrivande studie av hur publiceringen av satirteckningar i svensk dagspress har förändrats idag kan fungera som ett första steg i att förstå och förklara satirens fortsatta utveckling. Framtida studier på området kan gynnas av en första kartläggning av hur denna utveckling ser ut.

Satirteckningar är enligt forskare på området ett sätt att kondensera och förenkla komplexa händelser och fenomen, så att läsaren enkelt kan ta dem till sig (Bigi, Plangger, Bonera & Campbell, 2011:153; Coupe, 1969:87). Dessa fenomen kan vara av politisk såväl som kulturell eller historisk natur. Satirtecknarens mål är enligt W. A. Coupe att skapa och påverka allmän opinion (1969:82). Genom satirteckningen kan läsaren med enkelhet fundera kring, och ta till sig kärnan av det som behandlas, och skapa sig en åsikt kring ämnet. På så vis förenklas tidningars opinionsskapande effekt på dess läsare.

Satirteckningar kan också ha effekter på internationell nivå. Bigi et al. menar att på satiren har en viktig roll i framställningen av länders ledare. I artikeln ”Caricatures, cartoons, spoofs and satires: political brands as butts” visar de att en satirteckningars framställning av ett lands

politiker har inverkan på landets varumärke (vad de kallar ”national brand”). De argumenterar för att satirteckningen är ett viktigt verktyg för att påverka en nations uppfattning hos dess jämlingar på den internationella scenen. (Bigi et al., 2011:154-155) Även Bal, Pitt, Berthon & DesAutels påpekar denna makt, men visar också att en politiker kan gynnas av att vara måltavla för satir om politikern spelar sina kort rätt. Deras argument exemplifieras genom Jacob Zuma, Sydafrikas president, och hans väljares ökade stöd efter att han figurerat i en serie satirteckningar i sydafrikansk press. Denna satir, tecknad av tecknaren Zapiro, behandlade Zumas våldtäktsanklagelser och allmänna missbruk av det sydafrikanska rättssystemet. Zuma mötte dock denna negativa framställning med att hänga ut tidningen som publicerade dessa satirteckningar som tyranner, och vann stort medhåll av sina väljare, som såg Zuma som ett offer för en snedvriden press.

Med bakgrund mot detta kan man anta att satiren kan vara ett riskabelt sätt att kritisera makthavare. Satirteckningar kan dessutom, enligt Mats Ekström, ha olika effekter beroende på om fenomenen som behandlas berör in- eller utrikes fenomen. Han menar att satirteckningar kan ”kanalisera misstro och bristande legitimitet, men också lufta precis den kritik som behöver luftas för att det rådande systemet ska vidmakthållas”. Detta innebär att satiren har en dubbel funktion, den kan vara både ett verktyg för kritik och en stabiliserande faktor i den samhälleliga debatten (Ekström, M. 2006:190-191).

Även W. A. Coupe och H. L. Streicher menar att satirteckningen kan ha en stabiliserande effekt. Coupe beskriver att denna effekt bara uppstår när satiren behandlar inrikes frågor. I satirteckningar med utrikes måltavlor finns istället en risk att allvarliga situationer i andra länder förminskas genom satirens förlöjligande, så att allmänhetens bild av dem till slut inte stämmer överens med verkligheten (Coupe, 1969:93-94). Streicher argumenterar i samma linje, och menar att avbildandet av politiker i satirteckningar kan förbättra bilden av en politiker i allmänhetens ögon, genom att man tillskriver måltavlan mänskliga värden och medkänsla, som i Bigi et als. exempel från sydafrikansk satirteckning ovan. Detta kan dock medföra en förlust av prestige för satirens måltavla (Streicher, 1967:440).

De forskare vars ståndpunkter presenterats ovan är överens om satirteckningar kan ha en stor effekt och slagkraft. Kontentan av det som presenterats i denna del är att satirteckningen är ett kraftfullt verktyg för att skapa och påverka den allmänna opinionen rörande politiska fenomen, skeenden och politiker. Genom publikation av satirteckningar kan alltså dagspressen kommentera och kritisera aktuella skeenden, i syfte att skapa opinion, påverka existerande opinion, eller ge utlopp för misstro mot makthavare.

I tidskriftsartikeln ”Political Cartoons as a Vehicle for Setting Social Agenda: the Newspaper Example” redogörs satirens delaktighet i upprättandet av samhällsdebatten. Författarna visar på att satirteckningar används tillsammans med redaktionellt innehåll för att påverka samhällsdebatten och lyfta aktuella skeenden. Denna opinionspåverkan sker, i enlighet med

dagordningsteorin, genom kontinuerlig och bred exponering av ett skeende, och attityderna formas genom hur händelsen framställs i medierna (Sani, Abdullah, Abdullah & Ali, 2012). Satirteckningar kan alltså vara ett viktigt verktyg i av upprättandet av dagordningen genom dagspress.

4. Teori

4.1. Dagordningsteori

Dagordningsteorin, som presenteras i korthet i bakgrunden, består av två nivåer.

Teorins första nivå handlar om att det finns ett samband mellan de frågor eller fenomen som får mycket utrymme i medierna och de frågor/objekt som medborgarna tycker är viktiga. I denna första nivå beskrivs bara hur samhällsdebatten påverkas med avseende på vad allmänheten har åsikter om, inte vad dessa åsikter faktiskt är (Strömbäck, 2009:109; Asp, 1986:48). Textuella medier, såsom morgontidningar, anses ha större makt över dagordningen än andra medier (Strömbäck 2009:109; McCombs, 2004: 48-49). Anledningen till trovärdigheten har att göra med att ett textuellt medium kräver ett större mått av bearbetning än andra medier såsom TV och radio (Strömbäck, 2009:109). Stora nyhetskällor, till exempel ett lands största dagstidningar, influerar även mindre nyhetsutgivares dagordning (McCombs, 2004: 113-117). Detta skulle alltså innebära att en stor svensk tidning som till exempel Dagens Nyheter i viss mån sätter dagordningen för mindre svenska tidningar.

Dagordningsteorins andra nivå handlar om att hur medierna beskriver saker påverkar vilka attribut vi som medborgare tillskriver dem. Mediernas makt över medborgarna gör sig alltså inte bara tydlig när det kommer till vilka frågor vi tycker är viktiga, utan också hur vi tänker kring dessa frågor (Strömbäck, 2009:111-113). I dagordningsteorins första nivå behandlas objekt, allt det som medborgares uppmärksamhet riktas mot genom mediernas upprättande av dagordningen. Inom den andra nivån ligger fokus snarare på hur vilka kännetecken som tillskrivs dessa objekt och hur detta påverkar hur allmänheten tänker kring dessa objekt (ibid).

4.1.1. Gestaltningsteori

En teori som idag är tätt sammankopplad med dagordningsteorins andra nivå är gestaltningsteorin (eng. framing). Denna teori anses särskilt viktig när det kommer till den politiska kommunikationen och mediernas makt. Teorin handlar precis som dagordningsteorins andra nivå om hur medierna väljer att gestalta verkligheten, och hur denna gestaltning påverkar vad allmänheten tillskriver för attribut till olika händelser, fenomen och personer. Medierna kan forma människors sätt att tänka på saker genom att framhäva vissa attribut hos dem, eller utesluta andra (Strömbäck, 2009:119; McCombs, 2004:86-89) För att ge ett exempel på denna effekt kan man tänka sig att det uppdagats att en svensk politiker utövat maktmissbruk. Enligt gestaltningsteorin kan medierna påverka hur vi ser på denna överträdelse genom att rama in nyheten på ett visst sätt. Om händelsen beskrivs som förkastlig är det också troligt att det är så allmänheten fortsättningsvis kommer att se på den. Detta är intressant för studien, då satirteckningar kan tänkas erbjuda allmänheten en ram för hur de ska tänka kring aktuella händelser.

4.1.2. Satirteckning och dagordningsteori

Dagordningsteorins första och andra nivå är relevanta för vår studie då satirteckningarna i tryckt press är med och sätter agendan för vilka frågor medborgare i samhället tycker är viktiga, samt hur medborgarna uppfattar dessa frågor. Vid sidan av dagordningsteorin så är Gestaltningsteorin speciellt viktig när det kommer till politisk kommunikation och mediernas makt (Strömbäck: 2009:119). Satirtecknaren kan således genom att gestalta någonting på ett visst sätt upprätthålla och reproducera olika ideologiers sätt att betrakta verkligheten. Detta kan knytas till Ekström, Coupe och Streichers ståndpunkter ovan, att satirteckningen kan forma hur en politisk händelse eller politiker uppfattas av allmänheten.

Mediernas makt över dagordningen är dessutom starkare i textuella sammanhang som en dagstidning, detta på grund av att text kräver mer kognitiv bearbetning och ansträngning än exempelvis rörlig bild, vilket gör att vi kommer ihåg mer av innehållet (Strömbäck, 2009:109). Ju större medieutgivaren är, desto större trovärdighet tillskrivs den, och desto större makt har den över upprättandet av dagordningen (McCombs, 2004:113). En satirteckning på en ledarsida i en stor dagstidning lär således bidra till dagordningseffekten i högre grad än en teckning som publiceras på en ledarsida i en mindre tidning. Enligt Bigi et al., existerar det ett förhållande mellan satirteckningar och det textuella innehållet på en ledarsida, där satirteckningen fungerar som en motiverande faktor till att läsa en ledare eller artikel (Bigi et al., 2009:153). Detta samband mellan teckning och text innebär att både satirteckningens plats i tidningen och huruvida den integreras i text eller står isolerad är av betydelse för vilken slagkraft teckningen har. En satirteckning som publiceras tillsammans med en ledare kan tänkas ha en stor roll i dagordningseffekten, medan en teckning som publiceras fristående på samma sida kan ses som en kommentar till ledaren, men med mindre dagordningseffekt. En satirteckning som publiceras i andra delar av tidningen, exempelvis på samma sida som skämtteckningar, kommer oavsett kvalitet eller politisk ståndpunkt att spela en mindre roll för dagordningseffekten på grund av dess kontext.

4.2. Dagspressens ekonomiska förutsättningar

I denna studies inledande kapitel beskriver vi tidningars försvagade ekonomiska situation, och förändringen av satirtecknarnas anställningsformer.

Men vad ligger till grund för tidningarnas val när det kommer till vilket material som går till tryck, och vilket innehåll som premieras?

Mats Ots beskriver att mediernas val förr kan sägas ha dominerats av publicistiska ideal och ideologiska målsättningar. Idag är det snarare är ekonomin som styr dessa val, och forskningen visar att journalistikens förutsättningar idag är tätt sammankopplade med ekonomisk och teknologisk utveckling (Ots, 2015:169-170).

Inom forskningen på mediernas ekonomiska förutsättningar har det vuxit fram ett antal perspektiv på vad som ligger till grund för mediers val när det kommer till exempelvis vad man producerar för innehåll, hur man fördelar resurser i företaget (ibid).

4.2.1. Det resursbaserade perspektivet

Ett av dessa perspektiv kallas för det resursbaserade perspektivet (eng. Resource Based View, RBV). Detta perspektiv fokuserar på företagen och deras interna styrkor, förmågor och kompetenser. RBV kan användas för att förklara varför företag väljer att köpa in redaktionellt material eller bilder från externa leverantörer, istället för att anställa personal som kan ta fram samma material. RBV kan också förklara vilka delar av verksamheter som avvecklas eller startas upp, samt vilka kompetenser man anställer (Ots, 2015:170-171).

Det resursbaserade perspektivet kan ge förståelse för hur ett företag borde agera för att uppnå långsiktig och hållbar konkurrenskraft på sin marknad. Teorin menar att ett företag är en samling av resurser som beroende på hur de kombineras skapar konkurrensfördelar för företaget. Exempel på vad dessa resurser är för något kan vara kunskaper, arbetskraft eller ekonomi. Dessa resursers potential bedöms sedan utifrån fyra faktorer. Dessa faktorer är strategisk värdefullhet, ovanlighet, icke-utbytbarhet och huruvida de är svåra att kopiera (Ots, 2015:174; Chan-Olmsted, 2006:19-20). Ju bättre de resurser ett företag har att tillgå uppfyller dessa krav, ju större konkurrensfördelar har företaget, vilket skyddar mot konkurrens och tillåter företaget att växa och ta marknadsandelar (Ots, 2015:174).

Mats Ots säger att det troligen är få företag som explicit arbetar enligt RBV, men att man ofta kan se att de använder sig av resonemang kopplade till det resursbaserade perspektivet. Han nämner vidare att företag runt millennieskiftet började tala om kärnkompetenser, samt att de "...identifierade de områden som ansågs affärskritiska – centrala och avgörande för företagets framtid – samtidigt som man outsourcade det som ansågs mindre centralt" (ibid).

Det nya ekonomiska klimat som dagspressen står inför idag, där lönsamhet kan sägas vara den drivande kraften, kan antas påverka förutsättningarna för material som kan kategoriseras som mindre centralt för tidningen.

4.3. Mediekonvergens

Uttrycket konvergens betyder att skilda tekniker går in i varandra och blir mer integrerade eller likriktade. I mediernas fall, i mediekonvergens, handlar det om att innehåll, teknologier och ägande inom mediernas bransch blir mer och mer kompatibla och likriktade. Bakgrunden till den tekniska mediekonvergens är digitaliseringens och internets framväxt under framförallt slutet av 1990-talet. Den följande utvecklingen inom dator och telekommunikation gjorde det möjligt för innovationer som betydde nya möjligheter och villkor för mediernas innehåll och produktion (Hadenius et al, 2011:114-116).

Det var nu möjligt att ha med sig de traditionella medierna hela tiden och vissa begränsningar för vad som tidigare var möjligt hade suddats ut.

Idag kan vi bland annat spela spel, titta på TV, och skicka bilder och text direkt i den smarta mobiltelefonen och kan ladda ner information från internet i den smarta TVn (Jenkins, 2004:34).

När det kommer till den traditionella tryckta medierna så handlade konvergensen runt millennieskiftet mest om göra sina texter digitaliserade och tillgängliga för tidningarnas nätupplagor. Här tog de nya medierna över formen för de gamla, genom att helt enkelt paketera om samma information från de gamla och in i de nya.

Efter hand har utvecklingen gått vidare till att tidningarna hittat nya former och uttryck på nätet som går över den tidigare begränsade papperstidningens fysiska möjligheter. Den traditionella tryckta dagspressen utvecklades till att satsa på nytt innehåll i de nya medieplattformarna. Det nya materialet använder sig i högre grad av rörlig bild och användarproducerat innehåll (Nygren & Wadbring, 2013:15-17). De finns nu också utrymme för specialmaterial som inte fick utrymme den traditionella dagspressen (Hadenius et al, 2011:127).

4.4. Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka om och hur publiceringen av satirteckningen i svensk dagspress har förändrats under 2000-talet.

Följande frågeställningar har formulerats med utgångspunkt i ovanstående teorier, och används för att kunna svara på studiens övergripande syfte:

1. *Hur har satirteckningens publikationsfrekvens förändrats?* – Publikationsfrekvensen är ett mått på i vilken grad satirteckningar används av tidningarna. Om denna frekvens förändrats ger det ett mått på i vilken grad tidningar använder satirteckningar som verktyg för att skapa eller påverka samhällsdebatten.
2. *Hur har satirteckningarnas ämnesområden förändrats?* – Att undersöka utvecklingen av satirteckningarnas ämnesområden ger ett mått på vad för typ av frågor svensdagstidningar lyfter och kritiserar genom satirteckningar.
3. *Hur har satirens integrering i det redaktionella innehållet förändrats?* – Genom att undersöka i vilken grad satirteckningarna integreras i text (ledare, debattinlägg, artiklar) eller står för sig själva visar på hur satirteckningen används av dagstidningar för att påverka samhällsdebatten, och om det skett någon förändring.

5. Metod

5.1. Kvantitativ innehållsanalys

För att kunna svara på studiens frågeställningar behöver det göras en jämförelse av satirteckningar i svensk press vid två olika tidpunkter. För att uppnå detta görs en kvantitativ innehållsanalys av satirteckningar i fyra svenska dagstidningar, under de valda tidpunkterna. Den kvantitativa innehållsanalysen är ett bra sätt att analysera olika slag av ostrukturerad information (Bryman, 2002:203). Den kan dels berätta hur ofta eller hur frekvent någonting förekommer, och hur stort utrymme objektet ges i tid och rum (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud 2012:197), vilket lämpar sig väl för att beskriva den svenska satirteckningens utveckling.

Fokus för studiens analys är att beskriva utvecklingen av frekvensen av svensk satirteckning, de ämnesområden satirteckningarna behandlar, samt i vilken grad satiren är integrerad i tidningarnas övriga innehåll, exempelvis i ledare och nyhetsartiklar, eller om de står för sig själva.

Den klassiska kvantitativa innehållsanalysen skall enligt Ekström & Larsson präglas av fyra grundläggande beståndsdelar. Dessa är objektivitet, systematik, kvantitet och ett manifest innehåll. *Objektivitet* innebär att oberoende av vem som gjort innehållsanalysen och när den gjorts så skall resultatet bli detsamma. *Systematik* innebär att studiens tillvägagångssätt skall vara explicit och tydligt och analysobjekten skall fastställas efter tydliga urvalskriterier. Till sist skall variablerna i analysformatet kunna beskrivas *kvantitativt* och analysen skall endast göras av ett manifest innehåll med tydliga mätinstrument och anvisningar som är tydligt för varje iakttagare – detta för att reducera subjektiva tolkningar (Ekström & Larsson, 2010:122).

5.2. Kritik mot kvantitativ innehållsanalys

Kritik finns mot kvantitativ innehållsanalys som metod. Historiskt har detta handlat om att metoden måste titta på separata delar av ett innehåll, och att man i och med detta förlorar helhetssynen. Det har även sagts att metoden till sin natur alltid lämnar ett utrymme för subjektiva tolkningar och att objektiviteten således kan bli lidande. (Ekström & Larsson, 2010:126).

Annan kritik har kommit från kvalitativt orienterade forskare som menar på att metoden ger dåliga förutsättningar för att förstå och ge mening på djupet av ett innehålls betydelse (Ekström & Larsson, 2010:121-122). En annan svag punkt hos kvantitativ innehållsanalys är att det är svårt att förklara *varför* något ser ut på ett visst sätt (Bryman, 2002:204-205). I och med denna studies beskrivande ansats undviks denna problematik, då syftet inte är att *förklara* eller göra en djuplodande analys av materialet. Denna studies ansats är snarare att beskriva hur satirteckningens utveckling ser ut, för att lägga en grund för framtida, mer djuplodande forskning.

5.3. Urval och population

Populationen är den enhet eller grupp som vi genom en kvantitativ innehållsanalys vill kunna säga något mer om (Bryman, 2001:100). Populationen är således satirteckningar i svensk dagspress. Vår urvalsram består av satirteckningar i fyra svenska dagstidningar. Av de fyra tidningarna har två stycken en liberal tillhörighet. En av dessa benämner sig som "oberoende liberal". Det är dock tveksamt om detta innebär någon praktisk skillnad. De andra två tidningarna benämner sig som oberoende Socialdemokratisk respektive obunden moderat. I och med detta har vi en viss heterogenitet när det kommer till politisk benämning. Nedan följer en kort beskrivning av varje studieobjekt i vår urvalsram:

Dagens Nyheter benämner sig som oberoende liberal. Tidningen grundades 1864, och idag når pappersutgåvan 793 100 personer, och deras webbtidning har cirka 1,5 miljoner unika läsare varje vecka. Dagens Nyheter ägs av Bonnierkoncernen (<http://info.dn.se/info/om-oss/>)

Göteborgs-Posten är Göteborgs största tidning, och når enligt de själva 6 av 10 göteborgare varje dag genom digitala och traditionella kanaler. Tidningen grundades 1813, och benämner sig som en liberal dagstidning. Göteborgs-Posten ingår i Stampen-gruppen, som är en av Sveriges största mediekoncerner (<http://info.gp.se/>).

Svenska Dagbladet är en svensk morgontidning som grundades 1884 och ägs av den norska koncernen Schibsted. Huvudkontoret är beläget i Stockholm och tidningen ges ut dagligen och papperstidningen når 158 500 personer dagligen. Tidningens benämner sig obunden moderat (<https://kundservice.svd.se/omsvd/>).

Aftonbladet är en svensk kvälls- och nättidning som grundades 1830 och som ägs av den norska koncernen Schibsted ASA. Tidningen har den politiska beteckningen som oberoende socialdemokratisk och den tryckta pressen når dagligen 569 000 personer (<http://www.aftonbladet.se/siffror/>).

Dessa tidningar valdes ut för att uppnå ett standardurval, med motiveringen att de är fyra av de största tidningarna i Sverige sett till dess storlek och räckvidd, tidningarnas olikartade politiska benämning, samt att de regelbundet publicerar satirteckningar. Även om tidningarna inte är representativa i en strikt bemärkelse får de ses som representativa för populationen med hänsyn till deras storlek och räckvidd. Utifrån materialet borde vi kunna uttala oss om en generell trend inom satirteckningens utveckling då tidningarna är fyra av de största aktörerna inom svensk dagspress. Med tanke på att större tidningar har högre dagordningseffekt, har vi valt att undersöka fyra av Sveriges största tidningar, snarare än att undersöka tidningar av varierande storlekar.

5.4. Tidsurval

Av praktiska skäl har vi valt att göra ett stickprov i vardera enhet i vår urvalsram vid två olika tillfällen, ett 2004 och ett 2016. Stickproven som studiens analys baseras på är september 2004 och september 2016, totalt 60 dagar. De fyra tidningar som ligger som underlag för datainsamlingen publicerar sin pappersupplaga dagligen, vilket innebär att det totala antalet tidningsnummer är 240 stycken. Teckningarna i 2004 års upplagor har samlats in via mikrofilm på samhällsvetenskapliga biblioteket i Göteborg, och teckningarna i 2016 års upplagor har samlats in genom den digitala databasen "Library PressDisplay".

September 2004 valdes som första tidpunkt då det tidsmässigt ligger före "Muhammedbilderna" publicerades i Jyllands-Posten. September 2016, studiens andra tidpunkt, valdes dels för att det i tiden ligger efter attentatet mot Charlie Hebdos redaktion, men också för att få ett så nutida mått som möjligt. Tidpunkterna ligger alltså inte för nära någon av de två ovan nämnda händelserna. Detta är viktigt då studiens syfte inte är att studera satirteckning i direkt anslutning till just dessa händelser, utan beskriva den generella utveckling satirteckningen haft när det kommer till frekvens, ämnesområde och integration i tidning. Genom att undvika att undersöka tidpunkter i för nära anslutning till händelserna undviks eventuella snedvridningar och avvikelser i analysen – exempelvis en tillfällig ökning eller minskning av satirteckningar i valda tidningar som direkt följd av dessa händelser – som inte representerar ett normalläge.

5.5. Operationalisering

Det råder en enhetlig syn inom forskningen på definitionen av satir även om de i vissa fall använder olika termer för samma begrepp. Den definition vi använder oss av i denna studie är att en satirteckning ska (1)behandla ett aktuellt fenomen eller händelse och (2)genom satir och humor kritisera detta, samt (3)ta en moralisk ståndpunkt i frågan. I och med detta har således en del bilder som inte faller under definitionen satirteckningar, som exempelvis skämtserier inte tagits med. Det ursprungliga antalet insamlade teckningar var 290 stycken, och av dessa bedömdes 159 stycken möta kraven för satirteckning enligt den för studien gällande definitionen. Två exempel på teckningar som inte möter kraven är de återkommande teckningarna Berglin i Svenska Dagbladet och P.S. i Göteborgs-Posten. Dessa publikationer uppnår inte kraven på en satirteckning, utan består till största del av skämtsamma vardagsobservationer. I de få fall de behandlar aktuella politiska skeenden så tar de inte moralisk ståndpunkt och kan därför inte benämnas som något annat än en skämtteckning.

5.6. Kodbok

Variablerna i kodboken utformades för att kunna svara på studiens frågeställningar. Inledningsvis består kodboken av bakgrundsvariabler som tidning, år, veckodag och typ av tidning. Dessa variabler fungerar främst som ett sätt att hålla isär analysobjekten, men bidrar också till att svara på studiens frågeställning om huruvida frekvensen av satirteckningar

förändrats över tid. I nästa del av kodboken finns variabler som kan säga något om satirteckningens plats i tidningen, huruvida den är integrerad i text eller står för sig själv, samt vilket ämnesområde och måltavla satiren har. Dessa variabler hjälper oss att svara på studiens andra och tredje frågeställning besvaras.

5.6.1. Del i tidning

Med denna variabel kan vi i materialet se om en satirteckning publicerats på ledarsida, debattsida, som bildinsändare eller som komplement till en nyhetsartikel. Satirteckningens placering i tidningen har olika resultat på hur teckningen tas emot, och signalerar också vad tidningen vill med publiceringen. Är teckningen illustration till en ledare, och därav menad som ett komplement? Publiceras den fristående på ledarsidan och kan ses som en kommentar? Benämns teckningen som en bildinsändare, utvald av tidningen men ändå markerad som uppkommen av en extern källa? Att skilja på del i tidning gör det möjligt att undersöka vilken roll satirteckningen tillåts spela i svenska dagstidningar.

5.6.2. Ämnesområde

Genom en inledande genomgång av analysunderlaget identifierades en rad olika ämnesområden för satirteckningarna. Variabeln består av åtta variabelvärden. Med det första variabelvärdet, *svensk politik*, avses satirteckningar som behandlar svenska politiska frågor och aktörer, men även satirteckningar som behandlar världspolitik ur svenskt perspektiv, exempelvis om en satirteckning föreställer svenska riksdagspolitiker som diskuterar EU-politik. Variabelvärde två, *Världspolitik*, innefattar satirteckningar med internationella politiska frågor eller aktörer i fokus. Variabelvärde tre, *Religion*, innefattar satirteckningar som gör satir av religiöst knutna frågor och fenomen. Under det fjärde variabelvärdet, *Politiska och ideologiska värderingar*, hamnar de satirteckningar som behandlar värderingar som kan vara en följd av politik eller religion, men som inte helt förklaras av dem, exempelvis kapitalistiska särdrag eller rasism. Slutligen följer variabelvärdena *allmänt socialt/var dagsfenomen*, *allmänt karaktärsdrag/beteende* och *genus*, som fångar upp de satirteckningar som inte är ren av politisk karaktär. Det finns även ett variabelvärde för ej kodbart, för de teckningar där ämnesområdet är för otydligt för att koda.

Studiens kodbok presenteras i sin helhet i bilaga 1.

5.7. Reliabilitet och validitet

Den enda samtida studien på svensk satirteckning som tillämpar en kvantitativ metod är kandidatuppsatsen "Högt tak i landet lagom? En studie om satirteckningars plats i svenska dagstidningar" av Emma Ekström (2016). Att denna studie tillämpar kvantitativ metod ger oss en möjlighet att tillämpa samma variabler och variabelvärden i vår studie, även om vissa variabler tagits bort, och andra tillkommit, då studierna har olika fokus.

För att kunna uppnå en god reliabilitet i en kvantitativ innehållsanalys som denna, är det viktigt att kodningen sker på rätt sätt. Vid kodning av analysobjekt i kvantitativ forskning

finns det alltid ett mått av subjektiv tolkning. När kodboken var fastställd genomfördes initialt en testkodning för att fastställa att varje variabel i kodboken, och dess möjliga variabelvärden fungerade. Det gjordes också för att testa interkodarreliabiliteten, det vill säga för att testa att kodning av analysobjekt utförts på samma sätt oberoende av vem som kodat (Ekström & Larsson, 2013:147).

För att undvika att det blir rörigt i kodningen av exempelvis satirteckningens ämnesområden, tillämpas vad som kallas för *huvudandelsprincipen*. Denna princip går ut på att ett analysobjekt som uppvisar två variabelvärden inom samma variabel kodas efter det huvudsakliga variabelvärdet (Esaiasson et al., 2012:207). I ett fall där en satirteckning handlar om svensk politik *och* ett allmänt eller vardagligt fenomen, kodas det variabelvärde som tydligast framstår som satirens huvudsakliga ämnesområde.

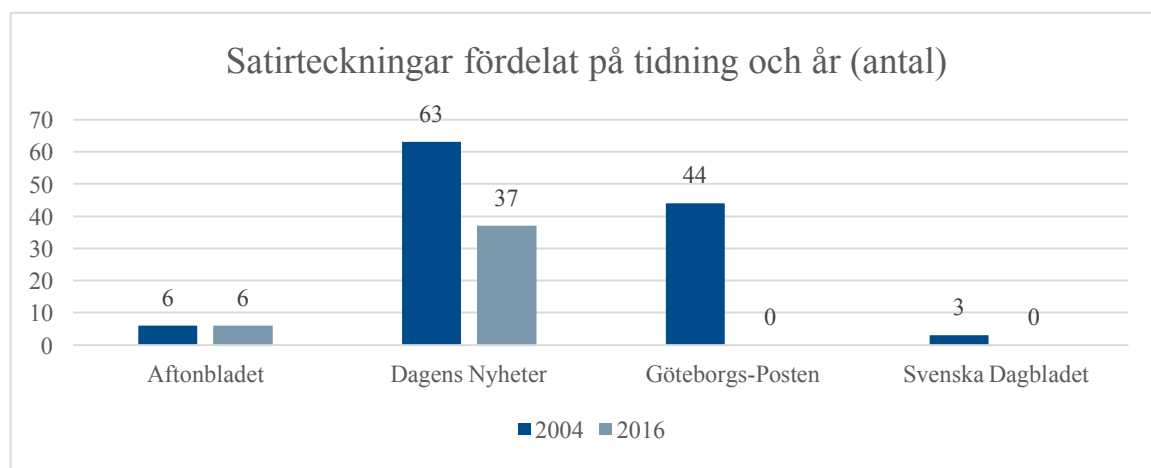
6. Resultat

I detta kapitel presenteras studiens analys och dess resultat, uppdelat på studiens tre frågeställningar. Det som presenteras här är analysens resultat, spekulationer kring vad dessa resultat betyder presenteras i nästa kapitel. Alla procentsatser har avrundats till närmaste heltal.

6.1. Hur har satirteckningens publikationsfrekvens förändrats?

Studiens första frågeställning syftar till att undersöka hur satirteckningens frekvens har utvecklats i de undersökta tidningarna. Nedan presenteras mått på antal publicerade satirteckningar fördelat på år, tidning, och del i dessa tidningar. Med del i tidning menas var i tidningen satirteckningen är publicerad. Variabelvärdet *ledare* innefattar satirteckningar publicerade på tidningarnas ledarsida, där tidningarnas politiska åsikter uttrycks. Med *debatt* avses delar av tidningarna där debattartiklar och allmän opinion publiceras. I de flesta fall görs detta direkt efter ledare, men i Aftonbladet finns denna del längre bak i tidningen. Bildinsändare står som eget variabelvärde då de publiceras i olika delar av tidningen (oftast sidor avsedda för insändare) beroende på vilken tidning som studeras. Denna kategori särskiljer sig dessutom från de andra i det att den består av teckningar som skickats in av externa upphovsmakare. Satirteckningar publicerade i kulturdelar går under variabelvärdet *kultur*, och variabeln *nyhetsartikel* åsyftar teckningar som publiceras som komplement till nyhetsartiklar.

Det totala antalet satirteckningar som ligger till underlag för studien är 159 stycken. Av dessa 159 teckningar publicerades 116 stycken 2004 och 43 stycken 2016. I figur 6.1 presenteras dessa teckningar fördelat på tidning. Antalet satirteckningar har alltså till antalet minskat med 73 teckningar mellan de båda tidpunkterna – en markant minskning i publikationsfrekvens.

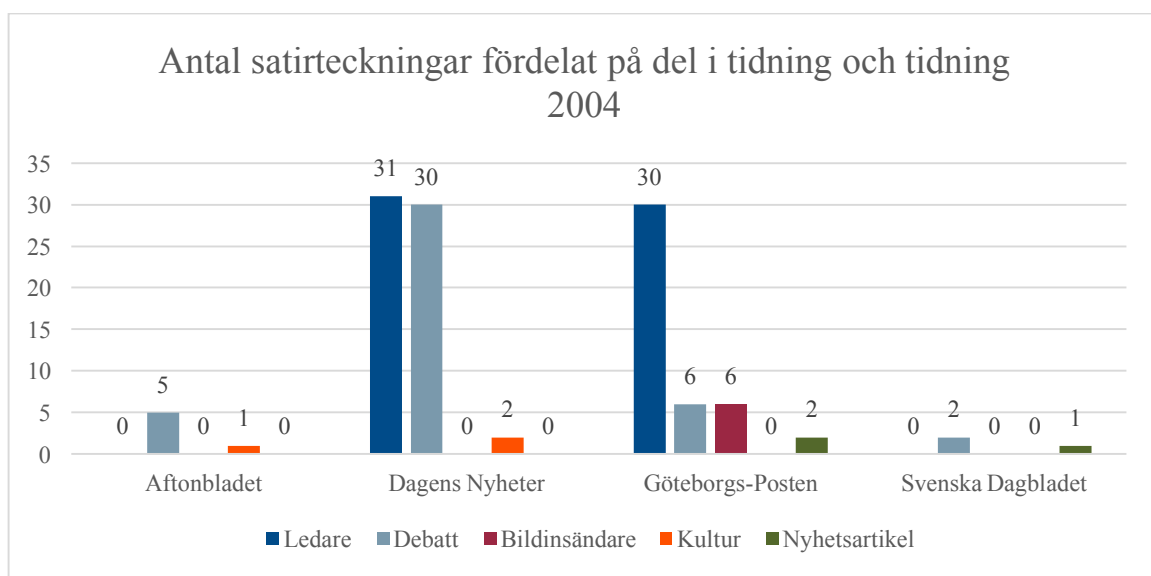
Figur 6.1

N=159

Resultatet visar en ojämn fördelning av teckningar, där Dagens nyheter står för 100 av totalt 159 teckningar, det vill säga hela 63% av det totala antalet teckningar. Göteborgs-Posten

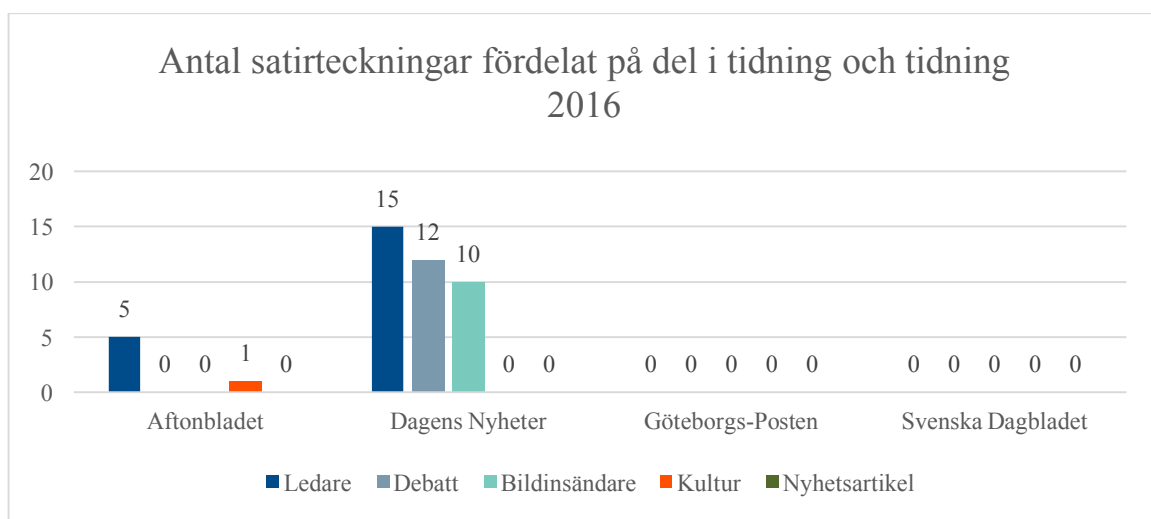
publicerade 44 teckningar under de två undersökta kalendermånaderna, vilket utgör 28% av det totala antalet satirteckningar.

Utifrån ovanstående tabell blir det tydligt att satirteckningar har minskat sedan 2004. Aftonbladet är den enda tidningen som står kvar på samma antal publicerade teckningar, sex stycken både 2004 och 2016. Dagens Nyheter, som 2004 publicerade 63 teckningar under september månad, publicerade 37 stycken 2016. Göteborgs-Posten står för den största förändringen, från 44 teckningar 2004 till noll satirteckningar 2016. Svenska Dagbladet minskar från tre till noll teckningar.

Figur 6.2

N=159

Figur 6.3

N=159

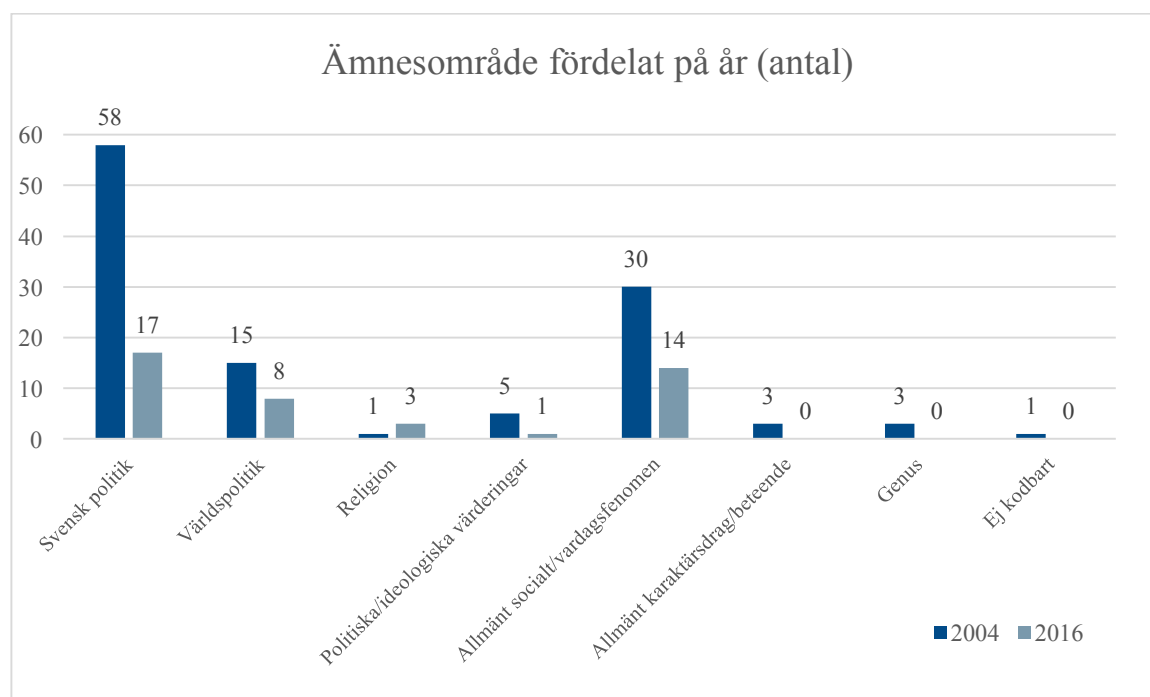
I figur 6.2 och 6.3 framgår fördelningen av satirteckning i del av tidning 2004 respektive 2016. Göteborgs-Posten publicerade 2004 en satirteckning på ledarsidan varje dag, samt sex stycken

på debattsidor och sex stycken som bildinsändare. 2016 publicerade Göteborgs-Posten inga satirteckningar över huvud taget. Göteborgsposten publicerade alltså en satirteckning som komplement till ledaren varje dag 2004. Dessa har 2016 ersatts med fotografier som ramar in ämnet för ledaren, vilket förklarar Göteborgs-Postens markanta minskning av satirteckningar. Inte heller Svenska Dagbladet publicerade några satirteckningar 2016. Dagens Nyheter publicerade 2004 en teckning om dagen på både ledar- och debattsida, 2016 publicerades 15 stycken satirteckningar på ledarsidan, 12 stycken på debattsida, och tio stycken bildinsändare. Hos Dagens Nyheter syns alltså en halvering av satirteckningar på ledar- och debattsidor, och en ökning av bildinsändare, något de inte publicerade alls 2004.

Satirteckningens publikationsfrekvens har till synes minskat i alla undersökta tidningar förutom Aftonbladet. Analysen av materialet visar att satirteckningar i ledare har minskat i tre av de undersökta tidningarna, samt att satirteckningar publicerade som bildinsändare har ökat 2016.

6.2. Hur har satirteckningarnas ämnesområden förändrats?

Med studiens andra frågeställning ämnas eventuell förskjutning av ämnesområde för satiren undersökas. Inledningsvis presenteras fördelning av ämnesområden, i figur 6.4 nedan:

Figur 6.4

N=159

Av de sju förekommande ämnesområdena är det tre som påvisar stora skillnader - svensk politik, världspolitik och allmänt socialt/vardagsfenomen. Dessa tre kategorier står tillsammans för en klar majoritet, 91%, av det totala antalet teckningar 2016. Förändringen inom dessa ämnesteman presenteras nedan:

- Antalet satirteckningar inom ämnestemat *Svensk politik* påvisar en procentuell nedgång med 71% 2016. Av det totala antalet teckningar 2004 utgjordes 50% av teckningar med svensk politik som ämnestema. 2016 låg motsvarande siffra på 39%.
- Antalet teckningar inom *Världspolitik* påvisar en procentuell nedgång med 47% 2016. Av det totala antalet teckningar 2004 utgjordes 13% av teckningar med Världspolitik som ämnestema. Till 2016 ökade denna siffra till 19%.
- Antalet teckningar med ämnestemat allmänt/socialt vardagsfenomen påvisar en nedgång med 53 procentenheter. Av det totala antalet teckningar 2004 utgjorde denna kategori 26%. 2016 har denna siffra stigit till 33%.

Dessa tre kategorier har minskat till antalet. Detta är i enlighet med att antalet satirteckningar har minskat överlag, från 116 stycken 2004, till 43 stycken 2016. Världspolitik och allmänt socialt/var dagsfenomen står däremot för en större del av det totala antalet teckningar 2016, jämfört med 2004, medan svensk politik har minskat. Svensk politik är dessutom det ämnestema som har minskat mest till antalet av studiens alla ämnesteman.

Inom de resterande kategorierna är frekvenserna tämligen låga, och det kan därför vara svårt att dra slutsatser utifrån dessa siffror. Förändringen inom dessa kategorier är som följer:

Satirteckningar med ämnestemat *religion*, har till antalet ökat från 1 till 3 teckningar. 2004 behandlade 1% av det totala antalet satirteckningar religion, 2016 var motsvarande siffra 7%.

Antalet satirteckningar inom ämnestemat *politiska/ideologiska värderingar* påvisar en procentuell nedgång med 80% 2016, ner från fem teckningar till en. Av det totala antalet teckningar 2004 utgjordes 4% av teckningar som behandlade detta ämnestema, 2016 hade detta minskat till 2%.

Antalet teckningar inom kategorierna *genus* och *allmänt karaktärsdrag/beteende* var 3 teckningar per ämnestema 2004, och förekom inte alls 2016. Teckningarna inom ämnena utgjorde 3% vardera av det totala antalet teckningar 2004.

6.3. Hur har satirens integrering i det redaktionella innehållet förändrats?

Studiens tredje frågeställning går ut på att undersöka skillnader i satirteckningarnas integrering i tidningarna. Fungerar teckningarna som komplement till ledare, debatttexter och nyhetsartiklar, eller står de för sig själva?

Integrerade/isolerade teckningar fördelat på år

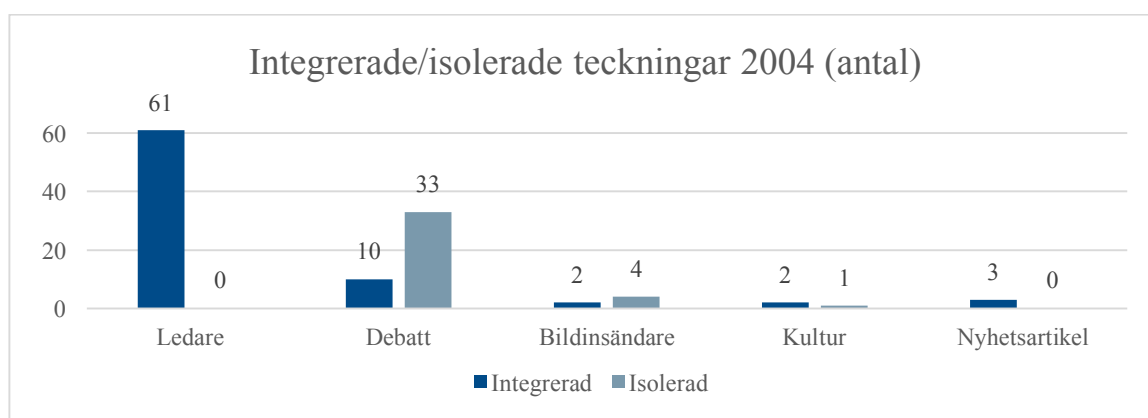
			Integrerad	Isolerad	Total
År	2004	Antal	78	38	116
		%	67	33	100
	2016	Antal	27	16	43
		%	63	37	100

Tabell 6.1

N=159

I jämförelsen av fördelningen av integrerade och isolerade teckningar vid de båda tidpunkterna (Tabell 6.1) framgår det att det procentuellt sett inte förekommer någon större förändring över tid. Skillnaden mellan de två tidpunkterna är fyra procentenheter, en minskning från 67% integrerade teckningar år 2004, till 63% år 2016.

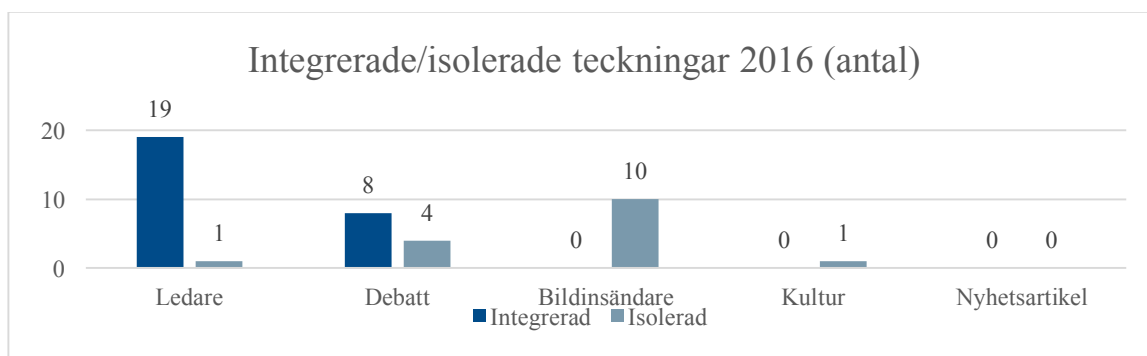
I figurerna nedan presenteras antalet integrerade/isolerade teckningar per del i tidning, fördelat på år.

Figur 6.5

N=116

År 2004 förekommer en klar övervikt av integrerade satirteckningar på tidningarnas ledarsidor. Majoriteten av satirteckningarna på debattsidor är isolerade.

Figur 6.6

N=43

År 2016 ser tämligen oförändrat ut när det kommer till satirteckningar på ledarsidor. Det som går att utläsa är att antalet satirteckningarna publicerade på ledarsidorna till antalet har minskat med 42 teckningar. Trots denna minskning i antal står fördelningen relativt oförändrad, med 100% integrerade teckningar 2004, och 95% 2016.

Debattdelar har dock skiftat till en något högre grad integrerade teckningar jämfört med 2004. Antalet integrerade teckningar är nästintill oförändrat från tio stycken 2004 till åtta stycken 2016, medan antalet isolerade teckningar minskat markant, från 33 till fyra stycken.

Bildinsändare har inte bara ökat till antalet, utan är nu uteslutande isolerade. Denna kategori har till antalet ökat 2016, med 10 stycken jämfört med 6 stycken 2004 varav två stycken var integrerade i text. Detta i form av att en läsare skickat in en insändare med text och tillhörande satirteckning. Detta format återfinns inte alls i materialet från 2016.

Satirteckningar i nyhetsartiklar har minskat i antal från tre till noll, och dessa är integrerade. Avsaknaden av isolerade teckningar i denna kategori kan enkelt förklaras med att de per definition inte kan vara isolerade.

7. Diskussion

Studiens syfte är att undersöka om och hur publiceringen av satirteckningar i svensk dagspress förändrats under 2000-talet, genom att svara på frågorna “Hur har frekvensen utvecklats?”; “Hur har satirteckningens ämnesområden utvecklats?” och “Hur har satirteckningens integration i tidningarna förändrats?”. I detta avslutande kapitel kommer vi att diskutera studiens resultat och analys, hur det svarar på frågeställningarna, och vad detta resultat kan betyda.

7.1. Minskad frekvens av satirteckningar

Utifrån analysens resultat blir det tydligt att publikationsfrekvensen av satirteckningar i de undersökta tidningarna minskat kraftigt sedan 2004. Kopplat till dagordningsteorin innebär detta att satirteckningar i dagens Sverige har en mindre och mindre dagordningseffekt.

Tidningar som tidigare publicerade satirteckningar dagligen, för att skapa opinion kring aktuella politiska händelser, söker idag skapa denna opinion i text, utan satirteckning som förstärkande element. Detta är extra tydligt hos Göteborgs-Posten och Svenska Dagbladet, som inte publicerade en enda satirteckning under hela september 2016.

Minskningen av satirteckningar i svensk dagspress kan innebära ett par saker, kopplat till satirteckningens funktion. Satirteckningen förenklar allmänhetens möjlighet att delta i den allmänna samhällsdebatten. Detta görs både genom att de på ett kärnfullt sätt sammanfattar och kritiserar aktuella politiska händelser, samt att de fungerar som motivator till att faktiskt läsa och ta till sig ledaren. Satirteckningen hade förr en till synes självklar plats på ledarsidan. Detta stämmer inte längre, satirteckningen har till stor del ersatts av fotografier. I och med att satirteckningen inte längre verkar ha den självklara plats på ledarsidan som den en gång haft, läses då ledaren lika flitigt idag?

Forskare som Coupe, Bigi et al., Ekström och Streicher är överens om att satirteckningar har en stabiliserande effekt på samhällsdebatten. I och med satirteckningens minskande frekvens, finns en risk att samhällsdebatten blir mer instabil, då satiren inte längre tillåts förmedla kritik mot, och kommentar till, exempelvis misskötsamma politiker. Den andra sidan av myntet är att politiker inte heller i samma grad genom satirteckning framställs som mänskliga och ödmjuka.

De ekonomiska förutsättningarna för traditionella medier har länge varit på nedgång. Det resursbaserade perspektivet framhåller att medierna idag agerar utifrån lönsamhet, och innehåll i tidningar premieras efter huruvida det ger företaget långsiktiga konkurrensfördelar. Detta har som följd att innehåll som inte är centralt för tidningen ofta “outsourcas” – beställs från externa källor (Ots, 2015:170-174; Chan-Olmsted, 2006:19-20).

Kanske är satirteckningen och dess tecknare en av de kompetenser som rationaliseras bort idag för att göra plats åt mer lönsamt innehåll.

Dessa effekter kan sägas synas i satirtecknarnas förändrade anställningsform, som vi nämnde i studiens inledning. Idag anställs satirtecknarna på frilansbasis istället för att vara fast anställda vid redaktionerna, vilket tyder på att det är en kompetens som prioriteras bort idag.

Publikationsfrekvensen kan alltså ha påverkats negativt av att satirteckningen inte längre prioriteras, och genom outsourcing ej heller är lika lättillgänglig för redaktionerna. Om vi utgår ifrån att satirteckningen ses som mindre centralt material, kan det tänkas att teckningarna publiceras på plattformar där de “passar bättre in”, exempelvis i de digitala tidningarna, eller via tidningarnas konton på sociala medier.

Det kan också vara så att mediernas tekniska utveckling i mediekonvergensen spelar roll för vilket innehåll som finns tillgängliga i den svenska dagspressen. I och med att teknikerna utvecklats så har också möjligheten till nya former och uttryck förbättrats.

Innehållet har också anpassats i större grad till vad som är möjligt för mediet i fråga. Vad detta har fått för konkreta konsekvenser för satirteckningen är oklart. Det är dock möjligt att anta satirteckningen har följt med denna utveckling och ter sig i nya former och uttryck, som exempelvis rörliga bilder. Detta skulle kunna ha förklaringskraft för satirteckningens minskade publikationsfrekvens i dagspress. Det utesluter dock inte möjligheten att satirteckningen fortfarande lever kvar i digitala medier, sociala medier eller bloggar.

7.2. Mindre politik, mer vardag

Det centrala i analysresultatet som är knutet till studiens andra frågeställning om ämnesområdenas förändring, är att kategorierna *svensk politik och världspolitik* är de som påvisar störst minskning. Svensk politik är det ämnesområde som minskat mest, men även världspolitik har minskat med en betydande del. Svensk politik var 2004 ämnestema för 58 teckningar. Tolv år senare är det bara 17 teckningar som behandlar svensk politik.

Världspolitik har minskat med nästan hälften, från 15 till 8 teckningar. *Allmänt socialt/vardagsfenomen* har också minskat till antalet sedan 2004, men närmare hälften av det totala antalet teckningar 2016 återfinns i denna kategori.

Vad innebär då detta för publiceringen av satirteckningar i svensk dagspress? Utifrån vår analys kommenterar satiren mindre och mindre rena politiska skeenden, och tar en allt mer allmän ton, där satiren riktas mot allmänna vardagsfenomen. I och med att dagstidningarna publicerar mindre satirteckningar med politiska ämnesområden, såväl inrikes som utrikes, kan vi anta att dagstidningarna inte längre erbjuder samma politiska kommentar. Avsaknaden av denna kommentar kan sägas höja ribban för vem som kan delta i samhällsdebatten.

Satirteckningen fungerar enligt Bigi et al. som en motivering till att läsa “tyngre” textuellt innehåll som ledare och debattartiklar. Utan denna motivering går det att anta att ett mindre antal läsare faktiskt läser ledare eller debattartiklar. Satirteckningen gör debatten lättare att ta till sig och delta i, genom att händelser och fenomen förenklas och förklaras genom satiren, så att även den icke invigde kan förstå sig på dem.

Ser man till de effekter som gestaltningsteorin tillskriver medier, kan en minskning av satirteckningar i svensk dagspress innebära att allmänheten i mindre och mindre grad "uppmannas" att tycka och tänka om politiska frågor, och att opinionsbildningen allt mer berör allmänna, vardagliga fenomen. Om satiren inte längre erbjuder läsare perspektiv på politiska ämnen, innebär det att vi rör oss mot en samhällsdebatt där färre ämnen diskuteras, med en mindre mångfald i åsikter. Skiftet av ämnesområden från politiskt till vardagligt borde, om man ser till Bigi et al. och Sani et als. argument, också innebära att medierna inte längre använder satirteckningen för att påverka vad allmänheten ska tycka gällande politiska händelser. I och med avsaknaden den breda och kontinuerliga exponering som satirteckningen enligt Sani et al. erbjuder, kan det tänkas att det finns en minskad dagordningseffekt. Detta borde ha inverkan på både den första och andra nivån av dagordningsteorin (vad som lyfts på dagordningen, och vilket attribut allmänheten tillskriver det).

Som nämnt ovan beskriver det resursbaserade perspektivet att medier idag arbetar enligt lönsamhet och långsiktig konkurrenskraft (Ots, 2015:169-174). För att kunna uppnå konkurrenskraft, och vinna fler läsare (vilka i sin tur kan "säljas" till annonsörer) behöver tidningarnas innehåll appellera till en så bred målgrupp som möjligt. Kanske är det därför som ämnesområdena går från det politiska och mot det allmänna. Genom att undvika att publicera material som kritiserar och gör narr av politiker och politiska fenomen undviker man att sätta sig på tvären, eller uppröra, delar av ens potentiella läsarbas. Kent Asp beskriver att åsikter fria från värdering har högre mottaglighet hos publiken än värderingsbundet material (1986:188). Detta talar för att satirteckningar av mer allmän karaktär har större mottaglighet än politiskt sådant, vilket ligger i linje med vad det resursbaserade perspektivet säger om vad som driver medier i val kring vad som publiceras och ej.

7.3. Avsaknaden av satirteckningar med religiöst tema

Innan studien utfördes trodde vi att vi skulle se en stor skillnad i antalet satirteckningar med ämnestemat religion, med tanke på att diskussionen kring satirteckningens vara eller icke vara uppstått ur satirteckningar med religion som måltavla. Denna reaktion på religiösa satirteckningar är trots allt det som skapade intresse för att utföra denna studie. Vad vi däremot kan se i studiens resultat är att religion redan 2004, före Muhammedteckningarna i Jyllands-Posten, var väldigt fåtaliga i svensk dagspress – med bara en publicerad teckning på ämnet. 2016 hade detta antal stigit till tre teckningar, men teckningarna är så få till antalet att det i princip är omöjligt att dra några slutsatser om denna förändring. Det verkar som att svensk dagspress, åtminstone i modern tid, inte har någon vidare tradition av att göra satir på religiösa teman, varken innan eller efter våra mätta tidpunkter.

7.4. Integration

Satirteckningar överlag har minskat till antalet. När man ser närmare på integrerade och isolerade satirteckningar, är det segment som sett störst minskning isolerade teckningar på debattsidor. Detta innebär att de satirteckningar som behålls, eller går till tryck, används som

komplement till text. På grund av kontexten kan den därav sägas ha högre dagordningseffekt, då textuell media enligt dagordningsteorin har högre trovärdighet på grund av att det kräver ett större mått bearbetning. Här kan också spekuleras kring om tidningarna i de fall de fortfarande publicerar satirteckningar, gör det som motivation till att ta del av text, en effekt som Bigi et al. tillskriver satirteckningar.

Även om integrerade satirteckningar är färre nu, är fortfarande en överväldigande del av teckningarna integrerade i text på ledar- och debattsidor. Detta tyder på att satirteckningarna i dessa delar fortfarande har en stor effekt i upprättandet av dagordningen, då vilken del av tidningen, samt huruvida teckningen är integrerad i texten eller ej har betydelse för dess genomslagskraft.

En observation som gjordes under studiens gång var att det har skett en förändring på ledarsidorna. Traditionellt har ledaren används för att uttrycka *redaktionens* ställningstaganden och åsikter, men idag ser vi mer och mer att ledarsidor signeras av enskilda skribenter. Detta kan vara en anledning till att vi ser mindre och mindre satir på ledarsidor. I och med att det inte längre är hela redaktionen som står bakom ledartexten, utan i de flesta fall en enskild skribent, kan det vara svårt att tillhandahålla kärnfulla teckningar i tid. Det kan också tänkas att en enskild skribent inte vill ha satirteckning knutet till texten, då denne står som explicit upphovsman till eventuella åsikter som speglas i texten. Det kan också tänkas att man efter attentatet i Paris undviker satir av rädsla för eventuella hot. Kanske är detta även anledningen till att satirteckningar publiceras som bildinsändare idag. Detta tillåter tidningen att trycka satiren utan att explicit stå bakom de värderingar den framhäver.

Integrerade teckningar i bildinsändare, nyhetsartikel, och i kulturdelen har försvunnit. Dessa teckningar var väldigt få till antalet redan vid studiens första undersökta tidpunkt. När det kommer till bildinsändare är det inte särskilt konstigt, då en *bildinsändare* per definition inte består av text *och* bild.

När det kommer till nyhetsartiklar verkar satirteckningen helt gett plats åt fotot, något som kanske kan tillskrivas teknologisk utveckling, snarare än ett aktivt val att sluta med satirteckningar.

7.5. Sammanfattningsvis

I och med att vi tittat på fyra av Sveriges största tidningar sett till räckvidd kan vi anta att denna studies resultat i någon mån speglar verkligheten även hos andra svenska tidningsutgivare än de undersökta.

Utifrån svaren på frågeställningarna ovan kan vi uttala oss om hur utvecklingen av publiceringen av satirteckningar i svensk dagspress idag. Satirteckningen verkar vara på nedgång, dess publikationsfrekvens har minskat markant idag jämfört med för tolv år sedan. Två av studiens undersökta tidningar har helt upphört att publicera teckningar. De

ämnedområden som svensk dagspress kommenterar genom satirteckningar blir allt mer allmänna och vardagliga, och mindre och mindre politiska. Satirteckningar med svensk politik som fokus är den kategori som minskat mest i svensk dagspress. I de fall satirteckningar fortfarande publiceras i svenska tidningar, integreras de i ledare och debattartiklar, eller publiceras som bildinsändare i delar av tidningen av typen "fria ord" eller liknande. Religion som ämnestema förekommer inte i någon större grad vid någon av studiens undersökta tidpunkter. Frågan är om vi över huvud taget haft någon tradition av att göra satir av religiösa ämnen i Sverige.

Med ovanstående resultat och diskussion som grund, kan svaret på studiens syfte, att svara på om och hur publiceringen av satirteckningar i svensk dagspress förändrats under 2000-talet, sägas vara följande:

Publiceringen av satirteckning i svensk dagspress har under 2000-talet förminskats, sett både till hur ofta de publiceras och vad som kommenteras genom satiren. Redaktionerna använder inte satirteckningen på samma sätt som förut. Tidigare användes satirteckningar för att kommentera och summera politiska händelser och fenomen, i samspel med redaktionell text. Idag används satirteckningar mestadels för att behandla allmänna, vardagliga fenomen, utan politisk karaktär. Detta är troligen en följd av den ökade mediekonvergensen och dagspressens ekonomiska utveckling, där tidningsföretagen har tvingats att koncentrera sina organisationer och där nya tekniker och plattformar har möjliggjort nya former och uttryck.

7.6. Framtida forskning

Ett intressant fokus för framtida studier är att försöka förklara *varför* satirteckningen börjar försvinna från dagspress. Hur upplever satirtecknarna själva att deras arbetsroll har förändrats? Hur ser tidningsredaktionerna på användningen av satirteckning, och finns det någon specifik anledning till att de använder sig av mindre och mindre satirteckningar? Att utreda faktorer som dessa skulle kunna bidra till att ytterligare förklara hur publiceringen av satirteckningar i svenska tidningar förändrats, och varför denna förändring skett.

Det skulle även vara intressant att undersöka om satirteckningen fortsätter att existera någon annanstans än i traditionella medier, exempelvis på internet, i sociala medier eller dylikt.

Detta är något som denna studie inte har tagit i akt överhuvudtaget. Kanske fortsätter satirteckningen att utvecklas bredvid papperstidningen.

Referenser

- AFP (2016, 23:e november) France's Charlie Hebdo to launch german edition, Omni. Hämtad 2016-11-23, från <http://afp.omni.se/908abbfe-d5c3-4c52-82b9-e60ce5aa03d9>
- Aftonbladet (2016) Siffror, Hämtad 2016-11-22, från <http://www.aftonbladet.se/siffror/>
- Asp, K. (1986) *Mäktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*. Förlaget Akademilitteratur, Stockholm
- Attentatet mot Charlie Hebdo. (2016) I *Wikipedia*. Hämtad 2016-12-21 från https://sv.wikipedia.org/wiki/Attentatet_mot_Charlie_Hebdo
- Bal, A., Pitt, L., Berthon, P., & DesAutels, P. (2009) Caricatures, cartoons, spoofs and satires: Political brands as butts. *Journal of Public Affairs*, (s.229–237), DOI: 10.1002/pa.334
- Berglund, S. & Ljuslinder, K. (1999) *Humor som samhällsmoral, svenskar och invandrare på den svenska TV-humorns arena*. Studentlitteratur, Lund.
- Bigi, A., Plangger, K., Bonera, M., & Campbell, C. L. (2011) When political satire is serious: How political cartoons impact a country's brand. *Journal of Public Affairs*, 11(3), 148-155. DOI: 10.1002/pa.403
- Bounegru, L. & Forceville, C. (2011). Metaphors in editorial cartoons representing the global financial crisis. *Visual communication*, 10(2), (s.209-229). DOI: 10.1177/1470357211398446, London: SAGE Publications
- Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 1:4 upplaga, Liber Ab, Malmö.
- Coupe, W. A. (1969) Observations on a Theory of Political Caricature. *Comparative studies in Society and History* 11(01), 75 – 95. DOI: 10.1017/S0010417500005168
- Cserhalmi, N. & Milde, C. (2016, 9 maj). Satir är en säkerhetsventil. Journalisten.se. Hämtad 2016-10-29 från <http://www.journalisten.se/debatt/satir-ar-en-sakerhetsventil>
- Chan-Olmsted, S. M, 2006. *Competitive Strategy for Media Firms – Strategic and Brand Management in Changing Media Markets*. New Jersey, LEA Inc.
- Dagens Nyheter (2016) Om oss. Hämtad 2016-11-22 från <http://info.dn.se/info/om-oss/>

- Ekström, E. (2016). *Högt tak i landet lagom? En studie om satirteckningarnas plats i svenska dagstidningar* (Kandidatuppsats) Göteborg: JMG, Göteborgs Universitet.
- Ekström, M. (2006). *Politiken i mediesamhället – Om nyhetsintervjuer och fotojournalistik*. Malmö: Daleke Grafiska AB
- Ekström, M. & Larsson, L. (red.) (2010). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, P, Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2012) *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Fernando, T. A. (2013). The power of cartoons: Depicting the political images of Mahinda Rajapakse and Sarath Fonseka as presidential candidates. *Media Asia*, 40(3), 231-243. DOI: 10.1080/01296612.2013.11689973
- Findahl, O. (2013) Vad händer när gamla medier möter nya medier? I G. Nygren & I. Wadbring (red.) *På väg mot medievärlden 2020: journalistik, teknik, marknad*. (s.77-102) Lund: Studentlitteratur.
- Grinde, J. L. (2008) *Klassisk retorik för vår tid*. Lund: Studentlitteratur.
- Göteborgs-Posten (2016) Göteborgs-Posten – Lokalsinne i världsklass. Hämtad 2016-11-22 från <http://info.gp.se/>
- Hadenius, S., Weibull, L. & Wadbring, I. (2011). *Massmedier: press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. (10., uppdaterade uppl.) Stockholm: Ekerlid.
- Jenkins, H. (2004) The cultural logic of media convergence. *International Journal of Cultural Studies*, 7(1), 33-43. DOI: 10.1177/1367877904040603
- Johansen, J. (2007). Political Satire. I *Encyclopedia of Activism and Social Justice*. Tillgänglig: <http://sk.sagepub.com/reference/activism/n684.xml>
- Lillieström, S. (2016, 28 november). *Politiker vill stoppa kränkande satirbilder*. Sveriges Radio. Hämtad 2016-11-28 från <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=97&artikel=657140>
- McCombs, M. (2004) *Setting the Agenda: the Mass Media and Public Opinion*. Polity Press, Cambridge

- Muhammedbilderna i Jyllands-Posten. (2016, 7 mars) I *Wikipedia*. Hämtad 2016-12-21 från https://sv.wikipedia.org/wiki/Muhammedbilderna_i_Jyllands-Posten
- Nordström, A. (2015, 10 jan) Tidningar avstår från satirbilder. Dagens Nyheter. Hämtad 2016-10-29 från <http://www.dn.se/arkiv/kultur/tidningar-avstar-fran-satirbilder/>
- Nygren, G. & Wadbring, I. (red.) (2013). *På väg mot medievärlden 2020: journalistik, teknik, marknad*. (5., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Ots, M (2015) Teorier om mediernas ekonomiska strategier. I J. Strömbäck & M. Karlsson (Red.), *Handbok i journalistikforskning* (s.169-185). Lund: Studentlitteratur.
- Presstödsnämnden. (2012) *Dagspressens ekonomi 1976–2010: En rapport om presstödsnämndens externa räkenskapsanalyser*. Stockholm, Presstödsnämnden.
- Presstödsnämnden. (2014) *Dagspressens ekonomi 2013*. Stockholm, Presstödsnämnden.
- Sani, I., Abdullah, M. H., Abdullah, F. S. & Ali, A. M. (2012) Political Cartoons as a Vehicle of Setting Social Agenda: The Newspaper Example, *Asian Social Science*, 8(6), 156-164. DOI: 10.5539/ass.v8n6p156
- Street, J. (2011) *Mass Media, Politics & Democracy*. 2a uppl. Basingstoke och New York, Palgrave Macmillan.
- Streicher, H. L. (1967) On a Theory of Political Caricature. *Comparative Studies in Society and History*, Cambridge University Press, Cambridge
- Strömbäck, J. (2009) *Makt, Medier och Samhälle, En Introduktion till Politisk Kommunikation*. Stockholm: SNS Förlag.
- Svenska Dagbladet (2016) Välkommen till Svenska Dagbladet. Hämtad 2016-11-22 från <https://kundservice.svd.se/omsvd/>
- Åberg, M. (2006). *Politikern i svensk satir 1950-2000: från folkhemspamp till välfärdsmanager*. Nordic Academic Press, Lund.

Bilaga 1

Kodbok

Variabel	Namn	Variabelvärde
V1	<i>Tidning</i>	1 = Aftonbladet 2 = DN 3 = Göteborgsposten 4 = Svenska Dagbladet
V2	<i>Benämning</i>	1 = Obunden liberal(DN) 2 = Liberal(GP) 3 = Oberoende socialdemokratisk(AFT) 4 = Obunden moderat (SVD)
V3	<i>Typ</i>	1 = Morgontidning 2 = Kvällstidning
V4	<i>År</i>	1 = 2004 2 = 2016
V5	<i>Datum</i>	Numeriskt (1 – 30)
V6	<i>Veckodag</i>	1 = Måndag 2 = Tisdag 3 = Onsdag 4 = Torsdag 5 = Fredag 6 = Lördag 7 = Söndag
V7	<i>Del i tidning</i>	1 = Ledare 2 = Debatt 3 = Bildinsändare 4 = Kultur 5 = Nyhetsartikel
V8	<i>Integrerad/isolerad</i>	1 = Integrerad 2 = Isolerad

V9	<i>Ämnestema</i>	1 = Svensk politik 2 = Världspolitik 3 = Religion 4 = Politiskt och ideologiska värderingar 5 = Allmänt socialt fenomen eller vardagsfenomen 6 = Allmänt karaktärsdrag eller beteende 7 = Genusfrågor 99 = Ej kodbart
V10	<i>Måltavla</i>	1 = Person 2 = Flera personer 3 = Fenomen 99 = Ej kodbart